

La Secció de Pedagogia a la dècada de 1960, segons el professor Buenaventura Delgado Criado

Conrad Vilanou i Torrano*

Resum

En aquest article es reproduïx un escrit que el professor Buenaventura Delgado Criado (1935-2007) va redactar durant les vacances de Nadal a les acaballes de 1987 i que va cloure el gener de 1988. En ell repassa els seus anys d'estudiant a la Secció de Pedagogia de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, entre 1962 i 1967, on descriu el professorat i el que va representar el magisteri de mestres com els professors Joan Tusquets, Alexandre Sanvisens i Emilio Redondo. Aquest escrit que rememora una etapa llunyana de l'ensenyament de la Pedagogia en plena època franquista, abans de l'aplicació del pla Maluquer (1969), serveix a l'editor per donar compte i raó del procés de la institucionalització universitària de la disciplina que, en el cas de la Universitat de Barcelona, va tenir dos moments cabdals: la creació del Seminari de Pedagogia l'any 1930 per Joaquim Xirau que es va incorporar a la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia durant l'etapa republicana (1931-1939) i la restauració de la Pedagogia a partir de 1954 en el marc de l'antiga Facultat de Filosofia i Lletres, fins que el 1973 va passar a formar part de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, on va romandre fins l'any 1987 quan la Facultat de Pedagogia va assolir la seva autonomia abans d'integrar-se el 2014 en l'actual Facultat d'Educació.

Paraules clau

Pedagogia, Ensenyament universitari, Universitat de Barcelona, Pla Maluquer, Juan Tusquets, Alexandre Sanvisens

Recepció original: 9 de juliol de 2023

Acceptació: 17 d'octubre de 2023

Publicació: 29 de desembre de 2023

D'entrada, sembla oportú donar una breu notícia sobre la personalitat i trajectòria intel·lectual del professor Buenaventura Delgado Criado (1935-2007) que va ser el referent de la Història de l'Educació a la Universitat de Barcelona durant més de tres dècades. Després dels estudis de magisteri, va ingressar a la Facultat de Filosofia i Lletres on va cursar l'especialitat de Pedagogia entre els anys 1962 i 1967. El dia 1 d'octubre de 1968, va iniciar la seva carrera docent com a professor ajudant de classes pràctiques, per passar per diferents encàrrecs acadèmics fins aconseguir l'any 1982 la càtedra universitària. Entre 1976 i 1986 va dirigir el Departament d'Educació Comparada i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona, que va confluïr en el Departament de Teoria i Història de l'Educació del qual també va ser director durant diversos anys (1987-1993). Poc després de produir-se el seu traspàs, conseqüència d'una llarga malaltia, els seus amics i deixebles li van dedicar un voluminós llibre d'homenatge, de vuit-centes pàgines, en què a banda d'una extensa sèrie de treballs acadèmics en el seu honor es ponderaven les seves qualitats personals, docents i acadèmiques (*Doctor Buenaventura Delgado Criado: pedagogo e historiador*, 2008).

(*) Conrad Vilanou i Torrano és catedràtic emèrit d'Història de l'Educació. L'edició i anotació d'aquest text ha estat a càrrec seu, que va ser alumne del professor Buenaventura Delgado, el qual va dirigir les seves tesis de llicenciatura (1978) i doctorat (1984). ORCID: 0000-0001-6094-1257. Adreça electrònica: cvilanou@ub.edu

Entre els papers que el professor Buenaventura Delgado Criado va deixar en el Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona hem localitzat recentment un text mecanografiat, de set pàgines, que a tall de cloenda diu «San Daniel. Enero de 1988». Hem de suposar que el professor Delgado va elaborar aquest escrit de caire memorialístic durant les vacances del Nadal de 1987, a la casa familiar de la urbanització Sant Daniel a Tordera on passava els estius i altres períodes de vacances. L'època que abasta l'escrit del professor Delgado correspon al període comprès entre els anys 1962 i 1967, moment en què va assolir la llicenciatura en Pedagogia. Nascut a Manzanares, a terres de La Mancha, i abans d'ingressar a la Universitat, el professor Delgado havia passat per un centre de formació de l'ordre agustiniana pas previ a l'obtenció del títol de magisteri, al qual es podia accedir llavors amb el quart curs de batxillerat. A continuació, i en la condició de mestre, va ingressar a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona a l'edat de vint-i-set anys de manera que va obtenir el títol de llicenciat als trenta dos anys, alhora que havia assolit una inequívoca solidesa humanística i una gran maduresa intel·lectual que no va passar desapercebuda als seus mestres.

Qui escriu aquestes notes va ser alumne seu a l'assignatura Pedagogia Contemporània durant el curs 1971-72 que s'impartia en el pla Maluquer. Aquesta matèria tenia la consideració d'una assignatura de tipus A (A-45) i es considerava preferent pel Departament de Pedagogia Sistemàtica i Històrica. S'impartia tres dies a la setmana, a raó de tres sessions de classe d'una hora de duració cadascuna. En un fulletó que correspon al Departament de Pedagogia Sistemàtica i Històrica del curs 1970-1971 es descrivia l'objectiu d'aquesta assignatura amb les paraules següents:

A través de esta materia se intenta dar una visión panorámica del desarrollo operado por la Pedagogia y por la Educación en los dos últimos siglos, y de modo particular, en la época actual. En el programa confluyen tanto temas referentes a las corrientes de pensamiento educativo típicamente contemporáneos como temas alusivos a las realizaciones escolares y a la política educativa en los principales países del mundo.

En aquell curs de 1971-72, l'horari del grup encarregat al professor Delgado (englobava els alumnes de la segona part de la llista alfabètica, mentre el grup de la primera part anava a càrrec del professor Quintana Cabanas) s'impartia els dimarts, dijous i dissabtes de 8 a 9 del vespre a l'aula de dibuix de l'edifici de l'antiga Escola d'Estudis Mercantils, integrada avui a la Facultat d'Economia i Empresa al campus Pedralbes. Segons els papers que hem pogut localitzar, fa la impressió que el grup nocturn assignat al professor Quintana superava els dos-cents alumnes, de manera que es va decidir dividir-lo en dos. Altrament, tot apunta que a partir d'aquell curs de 1971-72 els ensenyaments de la Secció de Pedagogia van passar de l'edifici històric, on es va impartir la docència del curs 1970-71, a Pedralbes, als locals de l'antiga Escola d'Alts Estudis Mercantils, a l'inici de la Diagonal per l'entrada d'Esplugues a tocar de la caserna del Bruc, en un edifici que es va bastir entre 1955-61, en el marc del projecte de la Ciutat Universitària, que després va quedar limitat a simple Zona Universitària. Amb tot, sembla que el trasllat de bona part dels ensenyaments de la Facultat de Filosofia i Lletres, amb la totalitat dels de Pedagogia a aquella Escola, es va fer de pressa i sense preveure inicialment un local per a la biblioteca, ni espais per atendre els alumnes, aules sense ventilació i il·luminació adequades, etc. Si el pla Maluquer es va aplicar amb precipitació, quelcom similar va succeir amb el trasllat de l'edifici històric a l'Escola de Mercantils, a l'espera de la construcció de l'edifici de les Cúpules, al campus sud de Pedralbes, que es va inaugurar a l'estiu de 1976 tot

coincident amb la celebració de l'onzena edició de l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat que va tenir lloc del 5 al 17 de juliol.

A dir veritat, els que recordem aquelles primeres classes universitàries del professor Delgado ens vam adonar des de ben aviat de la seva pregona preparació i del seu tarannà liberal que va afaïçonar a través del coneixement d'un pensador com ara Miguel de Unamuno, a qui va dedicar les seves tesis de llicenciatura (1969) i doctoral (1972) (Delgado, 1973). A això es pot afegir l'admiració i respecte que sentia per la venerable figura de Francisco Giner de los Ríos, propulsor de la Institución Libre de Enseñanza, fundada el 1876. No debades, el professor Delgado va prologar l'edició en català de *Pedagogia universitària i altres escrits* de Francisco Giner de los Ríos (Giner de los Ríos, F., 2005). Àdhuc, podem dir que la seva visió de Ferrer i Guàrdia –sobre qui va publicar un llibre de referència obligada (Delgado, 1982a)– estava condicionada per l'opinió d'Unamuno, i, igualment, per la seva adscripció a una línia de pensament liberal, que entroncava amb el krausisme i l'institucionisme, lligada no només a Francisco Giner de los Ríos, sinó també al seu germà Hermenegildo, que fou catedràtic de l'Institut de Segon d'Ensenyament de Barcelona, per bé que es va dedicar majoritàriament a la política, amb vincles amb el partit lerrouxista i de qui el professor Delgado va reeditar uns consells per a les escoles laiques (Giner de los Ríos, H., 1979). Respecte a això, podem afegir que el professor Delgado va dedicar una monografia a resseguir la influència i presència de la Institució a Catalunya (Delgado, 1990), una línia de treball que els seus deixebles vam procurar continuar quan l'any 2015 es va commemorar el centenari del traspàs de Francisco Giner de los Ríos (1839-1915) (Vilafranca i Vilanou, 2018).

En aquest text, que dona llum sobre el funcionament d'aquells anys universitaris, poc després de la restauració el 1954 dels estudis de Pedagogia, s'entrevéu la naturalesa de la Secció de Pedagogia de la Universitat que, després de l'assaig de la Segona República amb Joaquim Xirau al capdavant, que de ben segur va comptar amb el suport de Jaume Serra Hunter, va ser liquidada pel franquisme. Amb tot, va ser restaurada anys més tard amb la presència de Joan Tusquets Tarrats, gràcies als bons oficis dels professors Pere Font i Puig, catedràtic de Psicologia, i Joaquim Carreras Artau, catedràtic d'Història de la Filosofia, a la qual es va acumular la d'Història de la Pedagogia. En relació al professor Tusquets, podem afegir que es tracta d'un personatge polèmic però d'un gran interès històric, pel qual el professor Delgado sempre va mostrar un gran respecte personal i intel·lectual, tot i que era conscient del que representava el paper propagandístic i polític que havia portat a terme contra la maçoneria i les sectes, fins al punt que Paul Preston l'ha considerat un dels artífexs de l'horror i holocaust franquista (Preston, 2021, p. 97-137). El nomenament de Tusquets com a catedràtic de Pedagogia General de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona es va produir per ordre de l'11 de desembre de 1956 (BOE, núm. 8, 8 de gener de 1957, p. 181), mentre que la seva polièdrica personalitat es va decantar finalment cap a una dimensió comparatista (Valls i Vilanou, 2002; Vilanou, 2001).

El professor Delgado coneixia perfectament les activitats persecutòries i denunciadores del professor Tusquets, si bé va mostrar reconeixement pel seu treball i, molt especialment, per la seva gestió al capdavant de la revista *Perspectivas Pedagógicas*, que Tusquets va fundar l'any 1958. Estem convençuts que el professor Delgado aspirava a dirigir aquella publicació, si bé mai va assolir aquesta responsabilitat, i això més encara si es té en compte que els seus primers escrits sobre Ferrer i Guàrdia es van publicar en aquella

revista. No hi ha dubte que el professor Buenaventura Delgado, que havia analitzat amb profunditat la *Revista de Psicología i Pedagogia*, que entre 1933 i 1937 havien dirigit Joaquim Xirau i Emili Mira, va cobejar sense èxit la direcció de *Perspectivas Pedagógicas*, que es va tancar el 1984 sense continuïtat (Delgado, 1982b; Vilanou, Prats i Vilafranca, 2017).

Altrament, el doctor Delgado ens va comentar les vicissituds del viatge que va fer a Londres l'any 1977 tot acompanyant el professor Joan Tusquets, en ocasió del III Congrés Mundial i la VII Assemblea de la Comparative Education in Europe (CESE) que hi va tenir lloc entre el 27 de juny i el 2 de juliol de 1977, sobre la unitat i diversitat mitjançant l'educació (Tusquets, 1979). Segons sembla, tot i que aquell certamen es va reunir dos anys després de la mort de Franco, i quan l'estat espanyol iniciava la transició democràtica, Joan Tusquets va fer que el professor Delgado visités diverses institucions del tipus del Club dels Lleons o bé del Rotary International a fi d'obtenir informació que volia conèixer de prop. Això vol dir que malgrat els anys transcorreguts, Tusquets continuava tenint present la qüestió de les sectes, a les quals va dedicar tants esforços durant els anys trenta en una mena de mania persecutòria fins al punt que es va convertir en una de les instàncies repressives del règim franquista (Soler Mata, 2018).

Pel que fa als estudis de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, cal esmentar el Seminari de Pedagogia, inaugurat oficialment el divendres 5 de desembre de 1930 sota la direcció de Joaquim Xirau, amb una lliçó d'Adolphe Ferrière amb el títol «La psicologia de l'adolescència i l'escola activa» que ha estat recuperada gràcies al professor Joan Soler Mata (Soler Mata, 2008; Ferrière, 2008). Cal recordar que el funcionament d'aquest Seminari fou el preludi de la posterior secció de Pedagogia de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia que es va posar en marxa el curs 1933-1934, gràcies que aquell fou el primer curs en règim d'autonomia (Ribes i Massana, 1976, p. 78-85)¹. De fet, el decret d'autonomia de la Universitat de Barcelona va ser donat a Madrid, l'1 de juny de 1933 (*Gaceta de Madrid*, núm. 153, divendres 2 de juny de 1933, p. 1630-1631) i va permetre tirar endavant diversos projectes de canvi i transformació de la institució universitària, que entre altres aspectes va propiciar l'establiment dels estudis de Pedagogia, no només pel que fa a la llicenciatura sinó també al doctorat. Atès que el Patronat va quedar suspès –al contrari que l'Estatut d'Autonomia, encara que no sense la intervenció de la Universitat per part de l'Estat, a través d'un Comissari del Ministeri, Prieto Bances, «que es comportà amb una digna habilitat» (Maragall, 1969, p. 28)– després dels fets del 6 d'octubre de 1934, el reconeixement oficial dels estudis de la llicenciatura de Pedagogia no es va produir fins després del triomf del Front Popular a les eleccions del 16 de febrer de 1936. Tot i la suspensió de les activitats del Patronat, que van retardar aquest reconeixement, la docència de la llicenciatura en Pedagogia es va perllongar durant els cursos 1934-35 i 1935-36, si bé l'aprovació no es va concretar fins a la primavera de 1936.

En efecte, el decret corresponent signat per Diego Martínez Barrio, ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts de 5 de maig de 1936, es va publicar a la *Gaceta de Madrid* el dia 7 de maig d'aquell any (núm. 128, p. 1255). S'ha de tenir present que per decret de 27 de gener de 1932 (*Gaceta de Madrid*, núm. 29, 29 de gener de 1932, p. 732-733) s'havia creat la secció de Pedagogia a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Madrid, la

(1) «Creació de la secció de Pedagogia, *Revista de Psicología i Pedagogia*, vol.1 núm 4, novembre 1933, pàg 441-442»

qual cosa va implicar el tancament de la Escuela Superior de Estudios del Magisterio, fundada el 1909. Fet i debatut, en aquell decret del 5 de maig de 1936 (*Gaceta* del dia 7) s'equiparava la Secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona a la de la Universitat de Madrid, i així s'afegia que «sus planes de estudios y sus grados tienen, por tanto, idéntica validez para todos los fines del Estado y de la enseñanza» (Vilanou, 2005a).

Les gestions prèvies a aquest reconeixement van ser possibles mercès als bons oficis de Manuel B. Cossío, traspassat el 1935, que va donar suport als projectes de Joaquim Xirau, que militava a la Unió Socialista de Catalunya i que va topa amb Tomàs Carreras Artau, de la Lliga Regionalista, per endegar els estudis de la llicenciatura de Pedagogia a la Universitat de Barcelona, cosa que no va ser fàcil (Llopart, 2002-2003). Pot ben dir-se que en aquells anys les tensions entre els diferents nuclis polítics van ser intenses i, fins i tot, entre les distintes organitzacions estudiantils que es disputaven la hegemonia entre l'alumnat, una dinàmica en què la FUE (Federació Universitària Escolar), fundada el 1926 per Antoni Maria Sbert, a la qual donava suport Joaquim Xirau, va ser bandejada per la FNEC (Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya) sorgida a la primavera de 1932 (Pomés Vives, 2021).

Malgrat el breu període de funcionament d'aquella primera secció de Pedagogia, en el marc de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia (aquest era el seu nom oficial), s'ha d'advertir que durant la Guerra Civil (1936-1939) es va llegir la primera tesi doctoral en Pedagogia que es va defensar a l'estat espanyol. De totes maneres, sovint s'atribueix –com fa el professor Eduard Forment (1999)– aquest honor a Víctor García Hoz que l'any 1940 va exposar el seu treball doctoral *El concepto de lucha en la ascética española y la educación de la juventud*, dirigida per Juan Zaragüeta y publicada el 1942 (García Hoz, 1942). Amb tot, aquesta indicació no coincideix amb la realitat, perquè el 28 d'octubre de 1937, Joan Roura-Parella va defensar la tesi *Educació i cultura*, dirigida per Joaquim Xirau, a la Universitat de Barcelona. Encara que es va escriure inicialment en català, es va editar a Mèxic en castellà (Roura-Parella, 1940) i ha estat reeditada recentment (Roura-Parella, 2018), en ocasió dels noranta anys de l'arribada dels nostres exiliats a Mèxic, una tesi que també ha estat inclosa en les seves pàgines més significatives a *Textos fundamentales en el exilio. Pedagogía culturalista y educación* (Roura-Parella, 2020). Com es desprèn del que diem, a partir d'ambdues tesis –Roura-Parella i García Hoz– es dibuixen dues línies de pensament pedagògic diferenciades, atès que mentre Roura-Parella es va adscriure a la pedagogia de les ciències de l'esperit que va importar d'Alemanya, i sobre les que tornarem més endavant, el treball del professor García Hoz es va inscriure en la tradició neoescolàstica, vivificada pel cardenal Mercier a la Universitat Catòlica de Lovaina i cultivada per Zaragüeta, que va imperar durant el franquisme com a línia dominant (Jover, Laudo i Vilanou, 2014).

Ara bé, els estudis de pedagogia van desaparèixer –com tantes altres coses– després de la Guerra Civil i així es va d'haver d'esperar a l'arribada de Joaquín Ruiz Giménez al Ministeri d'Educació Nacional, càrrec que va ocupar entre 1951 i 1956, per tal que la Pedagogia tornés a ocupar un lloc entre les especialitats que oferia la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona i consolidés el seu estatut universitari. Així es va restaurar de bell nou, mitjançant un decret de 16 de juny de 1954, la Secció de Pedagogia a la Universitat de Barcelona (*BOE*, núm. 189, de 8 juliol de 1954, p. 4626-4627), que seguia les disposicions que regulaven els estudis de Pedagogia a la Universitat de Madrid (decret

de 7 de juliol de 1944, *BOE*, núm. 217, del 4 d'agost de 1944, p. 5912-5926). Convé recordar que aquella ordenació de 1944 contemplava la possibilitat de les següents set seccions: Filosofia, Filologia clàssica, Filologia semítica, Filologia romànica, Història, Història d'Amèrica i Pedagogia. Per a la Universitat de Barcelona, es reconeixien les cinc primeres seccions, però no les dues últimes, mentre que la Universitat de Madrid quedava facultada per a l'ensenyament de totes les seccions suara esmentades. D'aquí, doncs, que l'ensenyament de la Pedagogia a la Universitat de Barcelona es retardés deu anys respecte de la de Madrid.

De resultes de tot plegat, els ensenyaments de la llicenciatura en Pedagogia a Barcelona es van reprendre el curs 1954-55, alhora que es va aprovar el pla d'estudis per un ordre de 20 d'agost de 1954 (*BOE*, núm. 239, de 27 d'agost de 1954, p. 5914-5915) (Garcia Larios, 2003, p. 243). D'acord amb les informacions recollides, tot indica que els promotors d'aquella restauració van ser Joaquim Carreras Artau, catedràtic d'Història de la Filosofia i també professor d'Història de la Pedagogia, i, molt especialment, Pere Font i Puig, catedràtic de Psicologia entre 1924 i 1958 a la Universitat de Barcelona (Borrell, Benedito i Millán, 1980, p. 228-229). «El Dr. Font i Puig fou l'ànima de la nova Secció; no solament la concebé i reeixí a implantar-la amb el seu prestigi i la seva competència, sinó que organitzà el pla de les ensenyances i del professorat, i regí sàviament la Secció fins que la seva darrera malaltia li ho impedí» (Carreras Artau, 1970). A més, la restauració dels estudis de la llicenciatura de Pedagogia va coincidir en el temps amb la descentralització de les tesis doctorals que el franquisme havia implantat de bell nou, i així a finals de 1953 (*BOE*, núm. 363, de 29 de desembre de 1953) es va conferir a la Universitat de Barcelona la possibilitat de conferir el grau de doctor en totes les Facultats (Garcia Larios, 2023, p. 250). En aquesta direcció, el professor Joaquim Carreras, primer, i més tard, Joan Tusquets i José Fernández Huerta, van ser els primers directors dels treballs doctorals que van ser presentats a la secció de Pedagogia a la Universitat de Barcelona.

No ens costa gens de dir que l'opinió general establerta llavors era que, en línies generals, no es volien mestres a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona. D'aquí les reticències a admetre'ls en una hipotètica secció de Pedagogia, atès l'enrenou que es suposava que la seva presència comportaria a les aules universitàries. A més, els mestres no havien cursat majoritàriament els set anys de batxillerat, del pla de 1938 (Llei de 20 de setembre, *BOE*, núm. 85, 23 de setembre de 1938, p. 1385-1395), que a més havia inclòs el temut examen d'estat (Ordre de 24 de gener de 1939, *BOE*, núm. 29, del diumenge 29 de gener de 1939, p. 521-522) per ingressar a la Universitat, ni tampoc el nou batxillerat (elemental, superior i curs preuniversitari) de la reforma de l'ensenyament mitjà que va dur a terme el ministre Joaquim Ruiz Giménez (Llei de 26 de febrer de 1953, *BOE*, núm. 58, de 27 de febrer de 1953, p. 1119-1130).

En realitat, la implantació de la secció de Pedagogia l'any 1954 va significar l'ingrés dels mestres a la Universitat, atès que la Llei d'Ensenyament Primari de 1945, de data 17 de juliol (*BOE*, núm. 199, de 18 de juliol de 1945, p. 385-416), en l'article número 68 contemplava aquesta possibilitat.

Artículo sesenta y ocho. Para el perfeccionamiento intelectual y profesional del Maestro, el Ministerio podrá conceder licencias de estudios para: a) Cursar los estudios universitarios de la Facultad de Filosofía y Letras, Sección de Pedagogía. El título en esta Sección únicamente le será válido para las Cátedras de disciplinas pedagógicas y para la Inspección profesional. A los efectos del acceso a los estudios universitarios de la Sección de Pedagogía, de la Facultad de Filosofía y Letras, se considera equiparado al de Bachiller el título

de Maestro de Enseñanza primaria, siempre y cuando dichos titulares sufran la prueba reglamentaria de ingreso en la Universidad que prescribe la legislación vigente.

Hem de suposar que aquesta prova és la que es prescriví en la llei d'Ordenació universitària de 1943 (Llei de 29 de juliol de 1943, *BOE*, num. 212, de 31 de juliol de 1943, p. 7424) que en l'article seixanta-vuit disposava el següent:

Artículo sesenta y ocho. La cualidad de estudiante universitario se adquiere por concesión del Rector de la Universidad. Este sólo podrá otorgarla, previa solicitud, al candidato que reúna los siguientes requisitos: a) Posesión del título de Bachiller. b) Aprobación del examen de ingreso en la Facultad universitaria, Instituto o Escuela en que desee comenzar sus estudios.

Com veiem, els mestres –fins el 1967 només se'ls exigia el batxillerat elemental– per ingressar a la Universitat es veien obligats a fer un examen previ, que el professor Delgado detalla en el seu escrit. En concret, comenta que constava de tres proves: traducció d'un text llatí, d'un text d'idioma modern (hem de suposar que el professor Delgado va elegir el francès) i algun altre aspecte que no especifica per no tenir-lo present. En aquest punt, podem indicar que l'article quinze del decret de 7 de juliol de 1944 sobre l'ordenació de les Facultats de Filosofia i Lletres (*BOE*, núm. 217, 4 d'agost de 1944, p. 5914) indicava en relació a l'examen d'ingrés el següent: «El examen de ingreso previsto en la Ley de Ordenación de la Universidad española se compondrá de los ejercicios siguientes: a) Resumen escrito de una lección, dada por un Profesor de la Facultad designado por el Decano sobre un tema de carácter general. b) Lectura y traducción de un texto adecuado a las enseñanzas de la Facultad, de cada uno de los idiomas modernos, cursados en el Bachillerato por el aspirante, con auxilio de diccionario. c) Versión de un texto latino de los cursados en el Bachillerato, con auxilio de diccionario».

Doncs bé, i pel que fa als estudis de la Secció de Pedagogia, els Mestres podien accedir, segons es detalla –per exemple– a l'*Anuari* de la Universitat de Barcelona, corresponent a l'any 1956:

Los Maestros de Primera Enseñanza que terminen sus estudios con arreglo a los planes que dispone la Ley de Educación Primaria de 17 de julio de 1945, podrán realizar el examen de ingreso en la Facultad de Filosofía y Letras (para cursar la Sección de Pedagogía). Deberán estar en posesión del Título de Bachiller correspondiente y someterse a las condiciones de los de su plan de estudios, si desean seguirlos en las otras Secciones de la propia Facultad o en las demás Facultades universitarias.

En qualsevol cas, i atès que el professor Delgado no havia estudiat grec en el batxillerat elemental, que només incloïa la llengua llatina perquè el grec estava reservat pel batxillerat superior (cinquè i sisè) i pel curs preuniversitari, quan va seguir els cursos comuns a la Facultat no va optar pel grec i sí per l'àrab, matèria en què tot l'alumnat partia del desconeixement més absolut. Amb tot, aprovar els cursos de llatí dels comuns tampoc era una empresa fàcil, tal com el doctor Delgado va reflectir en el seu escrit en donar compte i raó de la picaresca d'algun professor auxiliar.

A banda d'aquestes consideracions, no podem oblidar que la nova secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, restaurada el 1954, i després del comandament inicial del professor Font i Puig, va tenir un punt de referència en el professor Joan Tusquets que va assumir-ne la direcció intel·lectual. Naturalment, aquells ensenyaments –amb una programació de cinc anys, dos de comuns i tres d'especialitat– no podien entrar en contradicció amb la ideologia dominant del franquisme, de manera que molts dels pedagogs moderns –com el professor Delgado reflecteix en el seu escrit– van ser bandejats de la docència oficial. Un cas ben il·lustratiu del que diem, el trobem en l'assignatura d'Història

de la Pedagogia, que fou encarregada des del curs 1954-55 a Joaquim Carreras Artau que també impartia Història de la Filosofia. Tot indica que el professor Carreras es va autocensurar en la seva docència, a instàncies del bisbe de Barcelona, el Dr. Gregorio Modrego Casaus, *arzobispo-obispo*, si fem cas al que comenta Pere Lluís Font, que assenyala que Carreras Artau s'havia descarregat l'ensenyament de la filosofia moderna, a benefici d'un jesuïta –el P. Alfonso Álvarez Bolado, al qual va dirigir la seva tesi doctoral *El ser y la historia ontológica: estudio del pensamiento histórico ontológico de Martin Heidegger* (1964)– per una raó extraacadèmica:

L'anècdota, recollida dels seus propis llavis, il·lustra bé el seu caràcter: malgrat la seva tímidesa, o potser per això, sabia el que és la dignitat. Resulta que un bon dia, cap al començament dels anys seixanta, va ser cridat a capítol per l'ordinari del lloc, l'anomenat aleshores *arzobispo-obispo*, que li va retreure, a ell que era un catòlic de pedra picada, d'explicar la filosofia de Kant en les seves classes. El doctor Carreras li va respondre que això formava part de la seva feina de professor d'història de la filosofia. Però, en contestar-li l'autoritat eclesiàstica que «tant se val: Kant és un autor poc recomanable», es va acomiadar dient que ja buscava un clergue perquè expliqués la filosofia moderna. I així ho va fer. Només que aquest clergue, un jesuïta poc convencional, en comptes d'explicar Kant va començar a explicar Hegel, que en aquell moment interessava als alumnes sobretot com a avantsala de Marx. Això és el que hi va guanyar l'*arzobispo-obispo*. (Lluís i Font, 2000, p. 6-7)

S'explica d'aquesta manera que el programa de l'assignatura d'Història de la Pedagogia també quedés mutilat, no sobre el paper sinó en la docència real. Per consegüent, una cosa era el que fixava el qüestionari de l'assignatura i una altra ben diferent els temes que s'explicaven i entraven en els exàmens. Paga la pena recordar que, gràcies a un programa de l'assignatura corresponent al curs 1958-1959, sabem que en aquella ocasió no es van explicar temes com els següents: Luter i el luteranisme, Kant, Fichte, l'escola activa i les modernes corrents del pensament pedagògic. L'alumne havia marcat els que no havien estat desenvolupats a classe i que, per tant, no entraven en l'examen final. A tot estirar, el curs d'Història de la Pedagogia finalitzava amb l'explicació de Herbart, és a dir, que es quedava a les portes del segle XIX. No estranya, doncs, que el professor Delgado apunti que la implantació del pla Maluquer (1969) va facilitar que s'obriessin portes i finesstres, fins fer desaparèixer l'ambient de resclosit, i, per extensió, la intervenció dels elements eclesiàstics en el funcionament d'una universitat civil, com la de Barcelona (Moreu i Vilanou, 2011).

Com és lògic suposar, la presència de monsenyor Joan Tusquets a la Secció de Pedagogia va determinar que la seva orientació doctrinal respongués als tòpics intel·lectuals del nacional-catolicisme. En aquest sentit, podem consignar que el professor Tusquets es va especialitzar inicialment en pedagogia catequètica, tal com la seva neboda Esther ha deixat escrit en les seves memòries, per la qual cosa va endegar l'editorial Lumen que amb el transcurs del temps es va convertir en l'editorial Tusquets (Tusquets, 2007). Hom entén així que Tusquets defensés una Pedagogia General sempre a favor de la civilització catòlica, de manera que si en la seva joventut havia dut a terme una activa campanya contra la teosofia, durant la Guerra Freda va fixar la seva atenció en el comunisme –un altre enemic a tenir en compte– ara a través de l'educació comparada; així, a instàncies de George Z.F. Bereday –al qual va convidar a Barcelona–, va inaugurar el 2 de desembre de 1966 una Escola de Pedagogia Comparada, adscrita a l'Institut de Pedagogia Comparada, que impartia el diploma d'expert en dos cursos, el primer elemental i el segon superior (Sánchez Margalef i Vilanou, 2023).

En aquell primer pla de 1954, la Pedagogia General apareixia al costat de la Filosofia de l'Educació com a matèries obligatòries de tercer curs (primer d'especialitat) i la Història

de la Pedagogia, matèria obligatòria de quart curs (segon d'especialitat). Pocs mesos després d'aquella restauració, la Sociedad Española de Pedagogia va organitzar el seu primer Congrés Nacional a Barcelona, celebrat del 27 d'abril al 2 de maig de 1955, a l'edifici històric de la Universitat, en la preparació del qual van tenir un paper de relleu els esmentats professors Carreras Artau i Font i Puig, quan Víctor García Hoz era el factòtum de la disciplina a l'estat espanyol². En fi, la Universitat de Barcelona recuperava els estudis de Pedagogia i així la primera promoció de llicenciats en Pedagogia va obtenir el títol el juny de 1957, després que el curs 1956-57 s'impartís per primera vegada la docència corresponent al tercer curs de l'especialitat o, si es vol, al cinquè curs de la llicenciatura.

Com hem dit, el professor Delgado va cursar la llicenciatura de Pedagogia entre 1962 i 1967, poc abans del maig del 68 que va marcar un punt d'inflexió en la història cultural que també va tenir una certa ressonància a l'estat espanyol. El franquisme afrontava el seu darrer tram de vida, sota l'atenta mirada dels organismes internacionals que propugnaven reformes estructurals que afectaven el món educatiu. Aquells moments es vivia un aire modernitzador a les envistes de la Llei General d'Educació (1970), una obra del ministre José Luis Villar Palasí que va romandre en el càrrec entre 1968 i 1973. Sense anar més lluny, fou llavors quan va començar a caminar la comissió promotora que havia de posar en marxa la Universitat Autònoma de Barcelona, al front de la qual es va situar Vicente Villar Pallasí, germà del ministre, amb la qual cosa s'obria el panorama universitari en un moment en què es reclamava des de les instàncies nacionals i internacionals un plantejament tecnocràtic de l'educació, i, per consegüent, menys filosòfic, quan l'economia després del pla d'estabilització (1959) i des dos primers plans de desenvolupament (1964-67 i 1968-71) vivia una etapa d'expansió fins a la crisi generada per l'augment del preu del petroli (1973), que va precedir a la reconversió de diverses indústries com la tèxtil. Altrament, l'inici de les activitats acadèmiques a la Universitat Autònoma va fer que alguns joves professors de la secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, com ara Jaume Sarrañana, Adalberto Ferrández i José Luis García Garrido, entre els esmentats pel professor Delgado, passessin a la nova Universitat.

A part d'això, de cara als nostres interessos, s'ha de tenir present que en aquell context es va aprovar el pla d'estudis per a la Secció de Pedagogia de les Universitats de Madrid i Barcelona (Ordre 12 d'agost de 1968, *BOE*, núm. 206, de 27 d'agost de 1968, p. 12708-12709) que disposava les modalitats d'especialització següents: Pedagogia Sistemàtica, Organització i Administració pedagògica, Orientació escolar i professional i Educació especial. A més, aquell decret afegia el següent:

Para mejor cumplir sus objetivos los estudios de la Sección se organizarán de acuerdo con los siguientes grupos de materias:

- a) Materias fundamentales obligatorias para todos los alumnos de la Sección.
- b) Materias obligatorias de cada modalidad.
- c) Materias opcionales, que el alumno podrá elegir entre las que con este carácter se relacionan posteriormente.

Tampoc podem oblidar que llavors, quan els Estats Units volien arribar a la lluna en plena Guerra Freda amb la Unió Soviètica, el conductisme havia esdevingut la psicologia

(2) Bordón, núm. 53, 1955, p. 239-314.

més extensa, amb l'esperança dipositada en les màquines d'ensenyar (Vilanou, 2000). Arribats a aquest punt, potser valgui la pena fer constar que en el pla d'estudis de 1968 (Ordre de 12 d'agost de 1968, *BOE*, núm. 206, de 27 d'agost de 1968) apareixia per primera vegada l'assignatura de Tecnologia de l'Educació, com a matèria optativa per a les quatre especialitats, una novetat que confirmava el gir que va experimentar la pedagogia poc després que el professor Delgado conclugués els seus estudis. I això sense bandejar altres assignatures de nova planta (Pedagogia industrial i promoció professional, Pedagogia universitària, Pedagogia de l'Ensenyament Mitjà, Mitjans de comunicació social, etc.), en un plantejament que contemplava dos cursos de caràcter obligatori d'Història de l'Educació, a segon i tercer curs d'especialitat, i que entre les matèries optatives incloïa assignatures com la Història de l'Educació Hispànica (terme que era preferit al d'espanyola) i la Teologia de l'Educació, que no ens consta que s'impartís mai a la Universitat de Barcelona. Resulta revelador que en aquest pla de 1968 –un any abans del pla Maluquer– la Història de la Pedagogia donés pas a la Història de l'Educació (dos cursos a segon i tercer d'especialitat, és a dir, a quart i cinquè de carrera) mentre la Pedagogia General mantenia la seva nomenclatura, si bé en el pla Maluquer també va ser canviada a benefici de la Teoria de l'Educació.

Vist aquest panorama, tot indica que aquests canvis d'orientació en la llicenciatura de Pedagogia, dictaminats l'estiu de 1968, van facilitar que pocs mesos després s'aprovéss el pla Maluquer. De fet, es detecta un cert aire de família entre ambdues disposicions, és a dir, entre els canvis que es plantejaven per a la secció de Pedagogia que devien implantar-se el curs 1968-69 i els que es van donar a través del Pla Maluquer per a tots els estudis de la Facultat de Filosofia i Lletres a partir del curs 1969-70. Certament, una característica del Pla Maluquer (1969) al qual el professor Delgado es refereix en el seu text, estrebava en les urgències amb què va ser aplicat, atès que va ser aprovat (Ordre de 18 de setembre de 1969, *BOE*, núm. 235, 1 d'octubre de 1969, p. 15396-15401) quan el curs 1969-1970 estava a punt de començar. A propòsit del que diem, es pot remarcar que aquell pla que es va posar en marxa el curs 1969-1970 fou una iniciativa de Joan Maluquer de Motes, catedràtic d'Arqueologia i de Prehistòria de la Universitat de Barcelona, un assaig que ha estat documentat amb precisió (Gracia Alonso, 2013). Gràcies a aquest treball, sabem que Maluquer va ser deixeble de Lluís Pericot i de Pere Bosch-Gimpera, durant els anys de la Segona República, de manera que des del seu càrrec de degà de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, que va ocupar entre 1968 i 1971, va intentar connectar amb l'època anterior al franquisme. A més, el nou pla de treball era sensible a les aportacions epistemològiques (neopositivisme, cibernètica, teoria general de sistemes, sense bandejar les controvèrsies entre Popper, Kuhn, Lakatos i Feyerabend) i metodològiques (foment de la investigació, treball en equip, interdisciplinarietat) que havien aparegut a redós de les reivindicacions estudiantils sorgides al voltant del maig del 68 que, a més, impugnaven la pràctica dels exàmens tradicionals per avaluar les assignatures.

Passem ara a considerar que en el Pla Maluquer les matèries de caire pedagògic es situaven sota un únic epígraf que corresponia al Departament de Pedagogia, sense cap mena d'especificació. A banda dels aspectes relatius a la seva aplicació, s'ha de tenir en compte que el Pla Maluquer va significar una ruptura epistemològica respecte l'etapa anterior, de manera que la Pedagogia General va donar pas a la Teoria de l'Educació, mentre que la Història de la Pedagogia ja es va transformar en Història de l'Educació en

el pla de 1968. Aquests canvis de nomenclatura palesen que es deixava enrere una pedagogia de caire filosòfic i s'optava pel paradigma de les ciències de l'educació que apostava per la interdisciplinarietat. S'ha d'emfasitzar, doncs, la consolidació d'un nou panorama –el de les Ciències de l'Educació– en què la paraula Pedagogia cedia el seu protagonisme en favor de l'expressió «Educació», de manera que s'enterrava definitivament el model pedagògic herbartià, que ja havia estat impugnat després de la Gran Guerra (1914-1918). Nogensmenys, aquest nou estat de coses va permetre superar els paradigmes més clàssics, com el model neotomista que tenia referents a la Universitat de Lovaina i la pedagogia catòlica germànica (Otto Willmann), que sintonitzaven amb els postulats nacional-catòlics del franquisme. Igualment, s'abandonava el model de les ciències de l'esperit (Dilthey, Spranger), que havia sigut importat d'Alemanya durant els anys de la Segona República (Roura-Parella, Luzuriaga) i que el professor Joan Tusquets, al igual que la resta de la pedagogia oficial franquista, va combatre de manera contundent (Galino, 1952). Paga la pena recordar que el model de les ciències de l'esperit optava per un plantejament que bevia de les fonts hermenèutiques (Schleiermacher) i historicistes (Dilthey), sense oblidar l'empremta hegeliana en entendre la cultura com una expressió de l'esperit objectiu i l'educand com un esperit subjectiu que havia de ser vivificat per la cultura a través de l'educació (Roura-Parella, 2020). Amb tot, la pedagogia de les ciències de l'esperit també va ser acusada de facilitar l'ascens del nacionalsocialisme, tal com Tomás Maldonado va fer des de les pàgines de la revista *Merkur* l'any 1959 en què va posar de manifest la incidència del pensament de Dilthey en el d'Ernst Krieck, un dels pedagogs nazis més significatius (Maldonado, 1977, p. 101). Per tot plegat, i a redós dels canvis socials de la dècada dels seixanta, les ciències de l'esperit van ser considerades com a conservadores i van ser arraconades a benefici de la teoria crítica de l'escola de Frankfurt (Adorno, Horkheimer, etc.), en un context receptiu a la tradició marxista (Makarenko, Suchodolski) i a la pedagogia crítica (Freire).

No obstant això, seriem injustos si no esmentéssim que el professor Josep Maria Quintana Cabanas va mostrar en la dècada dels anys setanta la seva predilecció per l'obra de Juan Mantovani, *Educación y plenitud humana*, que a grans trets correspon a l'esquema de les ciències de l'esperit (Mantovani, 1972). No debades, el professor Quintana responsable de la docència de matèries com la Pedagogia Contemporània, la Sociologia de l'Educació i la Filosofia de l'Educació en els anys setanta, en el context del pla Maluquer, exaltava les virtuts de l'obra de Mantovani, publicada inicialment el 1933 i ampliada en edicions posteriors, per bé que les seves propostes basades en les ciències de l'esperit resultaven intel·ligibles per a la major part de l'alumnat, mancats d'una preparació filosòfica adient i suficient. Amb el pas del temps, i en els darrers compassos de la seva vida, el professor Quintana, gran traductor de l'obra de Pestalozzi, ens va deixar un llibre ineludible sobre la pedagogia clàssica germànica que es va publicar el mateix any del seu traspàs (Quintana, 2013).

Menció especial mereix el doctor Alexandre Sanvisens Marfull, que el text del professor Delgado enalteix en diverses ocasions, com el renovador dels estudis pedagògics a la Universitat de Barcelona. El professor Sanvisens atresorava una llarga experiència docent, primer com a professor de la secció de Filosofia de la Facultat de Lletres i, més tard, com a rector de la Universitat Laboral de Tarragona, càrrec que va ocupar entre 1959 i 1963. Nomenat professor agregat de Pedagogia Social de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona per ordre de 17 de juny de 1969 (BOE, núm. 167, 14 de juliol de

1969, p. 1113), quan es posava en marxa el Pla Maluquer, va assolir la càtedra de Pedagogia General, en substitució de Joan Tusquets, que s'havia jubilat l'any 1969, per ordre de 15 de juny de 1972 (BOE, núm. 179, de 27 de juliol de 1972, p. 13452). Amb tot, Tusquets va quedar vinculat durant un període de temps, si més no fins el curs 1974-75, com a professor extraordinari.

És interessant fer notar que l'arribada del professor Sanvisens va marcar un abans i un després en l'orientació dels estudis de Pedagogia a la Universitat de Barcelona, on va aportar noves concepcions vinculades a la cibernètica i a la teoria general de sistemes que van afavorir la irrupció d'una nova generació de joves investigadors (Gros, Martínez, Puig, Rodríguez-Illera, Romañá, Trilla, etc.), que van renovar amb les seves recerques i tesis doctorals el panorama pedagògic en sintonia amb els canvis polítics i socials d'aquells anys. No acaba aquí la cosa, perquè el professor Sanvisens es considerava deixeble de Tomàs Carreras Artau, i així apadrinava l'existència d'una escola filosòfica catalana que s'arrelava en el pensament de Francesc Llorens i Barba, que propugnava una mena de realisme psicològic que va ser recuperat en la dècada dels anys vint del segle passat pel treball de Tomàs Carreras Artau i Jaume Serra Hunter, que tot i les seves discrepàncies ideològiques van treballar en favor d'aquesta tradició en el context de la construcció d'una filosofia nacional que s'allunyés del krausisme que imperava arreu de l'estat i també de la neoescolàstica dominant no només en els ambients eclesiàstics sinó també en els manuals de batxillerat. Bon coneixedor de la pedagogia perenne, el doctor Sanvisens –pedagog i pensador (2005)– era partidari que aquesta línia filosòfica també havia de marcar el signe de la nostra trajectòria educativa, tal com va exposar a bastament³. De fet, Tomàs Carreras Artau afirmava que l'ofici de filòsof és, per naturalesa, una professió lliure que exigeix el diàleg i la col·laboració. Afegia, a més, que el filòsof és l'educador per excel·lència. Comptat i debatut, Sanvisens va complir amb escriure les exigències del seu mestre i va demostrar en tot moment les seves capacitats de filòsof i educador.

No ens podem estar de ressaltar que el professor Delgado destaca el tremp innovador del professor Sanvisens, que va renovar l'ensenyament de la història de l'educació durant els tres cursos en què es va encarregar de la seva docència (1964-1967), abans que s'apliqués el pla Maluquer, que distingia entre assignatures tipus A i B d'una duració d'un any escolar i les de tipus C de periodicitat semestral. Les de tipus A, amb tres hores de classe setmanals, «abarcan una matèria completa a nivell universitari o una part important de una disciplina, con personalidad y sustantividad propias, tanto por su contenido como por su método», mentre que els cursos de tipus B, amb dues hores classes setmanals, «son los específicos de Licenciatura y constituyen el núcleo fundamental de la misma». Endemés, s'establí la gradació següent: assignatures de tipus A «se trata de materias básicas, propias sobre todo del primer ciclo de Educación Universitaria», matèries de tipus B «son específicas del segundo ciclo» i ensenyaments de tipus C, amb una hora setmanal durant tot el curs o dues hores setmanals durant un semestre, que corresponien a «materias especializadas, cursos monográficos, seminarios sobre temas de especial interés, etc.». El pla Maluquer també ha merescut l'atenció del professor Agustí Garcia Larios que ha remarcat la precipitació en què va ser aplicat, sense perdre de vista «el context de

(3) El text «La nostra trajectòria educativa» es va publicar a la *Guia didàctica per a l'investigador de la història de la Pedagogia Catalana* (Barcelona, Departament de Pedagogia Comparada i Història de l'Educació, 1978, p. 9-12). Més tard, es va incloure en el llibre *Doctor Alexandre Sanvisens Marfull, pedagog i pensador*. Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2005, p. 277-279.

massificació de la Facultat i en un clima de conflictivitat creixent, no va restar exempt d'entrebancs que calgué superar, sovint amb la participació i el compromís entusiasta del jove professorat no numerari» (Gracia Alonso, 2013, p. 331-339; Garcia Larios, 2023, p. 290-297).

En el fons, el pla Maluquer va ser una experiència breu però interessant per la novetat que va significar, tot i que la manca de recursos va obligar a la contractació de professorat jove i inexpert. De fet, es va perllongar fins l'any 1973 quan es va aprovar el Pla Suárez que es va aplicar arreu de l'estat, amb un rumb clarament centralista i unificador. Es fa difícil seguir com es va gestar aquest nou pla, atesa la gran quantitat de disposicions que va emetre l'historiador medievalista Luis Suárez Fernández, que havia estat rector de la Universitat de Valladolid (1965-1972) i director general d'Universitats i Recerca (1972-1974, una persona afecta al règim franquista que ha gaudit de la confiança de la família del dictador, en especial pel que fa a la consulta de l'arxiu de Franco).

Segons les nostres dades, tot va començar amb una resolució del 17 de juliol de 1973 (BOE, núm. 216, 8 de setembre de 1973, p. 17789-17790), que va dictaminar les directrius que havien de seguir els plans d'estudi de les Facultats de Filosofia i Lletres d'arreu de l'estat i que, pel que fa a la secció de Ciències de l'Educació, plantejava les matèries obligatòries comunes (entre les que esmentem Introducció Empírica a les Ciències de l'Educació, els Fonaments Biològics de la Personalitat, l'Estatística Aplicada a les Ciències Humanes, etc.), les obligatòries de primer cicle (Història de l'Educació, Teoria de l'Educació, Didàctica) i un seguit de disciplines pel segon cicle –sense especificar si eren obligatòries o no– entre les que sobresurt la Pedagogia Sistemàtica, que no tenim constància que mai s'impartís –com assignatura particular– a la Universitat de Barcelona.

Després d'aquestes primeres disposicions, passem ara a parlar del pla d'estudis corresponent al primer cicle de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona que es va resoldre segons disposició del 17 de desembre de 1973 (BOE, núm. 9, 10 de gener de 1974, p. 58). Ara es perfilava el pla d'estudis d'una manera precisa amb el següent itinerari pels estudiants de Ciències de l'Educació:

1. Matèries comunes i obligatòries pels tots els alumnes de primer curs: Llengua Espanyola, Història de la Filosofia, Introducció Empírica a les Ciències de l'Educació, Psicologia General, i Estadística aplicada a las Ciències Humanes I.
2. Assignatures de segon curs comunes i obligatòries per a tots els matriculats de segon curs: Antropologia i Fonaments Biològics de la Personalitat.
3. Matèries obligatòries de segon curs pels alumnes de Ciències de l'Educació: Teoria de l'Educació i Estadística Aplicada a les Ciències Humanes II.
4. Assignatures obligatòries de tercer curs pels alumnes de Ciències de l'Educació: Història de l'Educació, i Didàctica.

Tot i la tendència a la uniformitat del pla de 1973, i gràcies segons sembla a l'acció del professor Sanvisens, es va aconseguir l'any 1977 (Ordre de l'1 d'octubre de 1976, BOE, núm. 174, 22 de juliol de 1977, p. 16440) la concessió de quatre itineraris: Pedagogia Sistemàtica i història de l'educació, Organització i tecnologia de l'educació, Pedagogia terapèutica, i Orientació escolar i professional, que van configurar les diferents modalitats

de la llicenciatura en Ciències de l'Educació. Així les coses, s'intentava contrarestar la uniformitat del pla Suárez que va retallar la permeabilitat i optativitat del Pla Maluquer, on es dibuixaven diferents especialitats o trajectes –per exemple, Pedagogia– que no impedié cursar matèries d'altres àmbits (filosofia, antropologia, història, psicologia, etc.). De fet, i tal com hem vist, un anys abans del Pla Maluquer (1969), sota el ministeri de Villar Palasí, es van reconèixer el 1968 quatre modalitats per a les seccions de Pedagogia de les Universitats de Madrid i Barcelona, opcions que van tornar a aparèixer el 1977 amb poques modificacions, bàsicament terminològiques. Així l'Educació especial de 1968 va donar pas a la Pedagogia Terapèutica de 1977, l'Organització i administració pedagògica de 1968 es va transformar en Organització i tecnologia de l'educació del 1977, mentre que l'Orientació escolar i professional va mantenir la nomenclatura en les dues disposicions de 1968 i 1977 i la Pedagogia sistemàtica de 1968 es va ampliar amb l'afegitó de la «història de l'educació» l'any 1977.

Pot dir-se que l'aprovació d'aquest pla de 1977 –el seu títol, no era altre que *Plan de estudios del segundo ciclo de Filosofía y Ciencias de la Educación de la Universidad de Barcelona (Pedralbes)*– no va ser fàcil si es té en compte el temps transcorregut, quasi un any, entre l'ordre de l'1 d'octubre de 1976 i la seva publicació al BOE, núm. 174, el 22 de juliol de 1977, p. 16440-16441. Poc després, per decret de 28 de gener de 1978 (BOE, núm. 51, d'1 de març de 1978, p. 4922-4923), es va modificar el pla d'estudis de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, especialment pel que fa als tres primers cursos acadèmics. Així s'establia com a matèries obligatòries per a la llicenciatura en Pedagogia les següents: Introducció a la Pedagogia, que es va denominar finalment Introducció a les Ciències de l'Educació, a primer curs; Teoria de l'Educació i Sociologia de l'Educació a segon curs, i Didàctica, Història de l'Educació i Teoria de l'Aprenentatge a tercer curs.

Cal destacar que els professors Borrell, Benedito i Millán (1980, p. 46) van comparar ambdós plans, és a dir, el Pla Maluquer amb el Pla Suárez per tal de detectar les forteses i febleses de cadascun, alhora que situats a l'any 1980 indicaven algunes de les línies mestres per les que havia de seguir la Secció de Pedagogia. Pel que fa als avantatges del pla Maluquer s'indicaven els següents: optativitat, major especialització, major nombre de professors especialitzats, més pràctica i aproximació a la realitat gràcies a les assignatures tipus C i l'inici a tercer curs de l'especialització, alhora que l'organització de cursos nocturns de 19 a 22 hores va constituir una novetat que assegurava la incorporació als estudis universitaris a molts alumnes –una bona part docents– que treballaven durant el dia. En relació als inconvenients del pla Maluquer es detallaven que permetia cursar assignatures «fàcils», s'exigia un sistema tutorial més perfeccionat i les matèries pràctiques (cursos C) s'impartien teòricament.

Voldríem assenyalar que entre els avantatges del pla Suárez aquests mateixos autors (Borrell, Benedito i Millán, 1980, p. 46) emfatitzaven els beneficis derivats de la uniformitat, com ara facilitar-ne l'avaluació comparativa, menys problemes administratius i burocràtics per agilitzar per a l'homologació de matèries i títols a nivell de l'estat espanyol. En el capítol dels inconvenients, a banda de recalcar que es tractava d'un pla imposat a la Facultat, assenyaldaven la uniformitat d'estudis, menys llocs de treball per als professors, s'eliminava l'especialització, es perdia un curs d'especialització que no començava fins a quart i que el grau de diplomat, en finalitzar el primer cicle d'estudis, no tenia una sortida professional definida.

En un altre ordre de coses, resulta avinent advertir que el text del professor Delgado destaca la creació dels Departaments universitaris que van començar a posar límits al poder de les càtedres, que fins llavors havien representat el nucli organitzatiu de l'estructura universitària. Segons Agustí García Larios va ser al maig de 1966 quan es va procedir a una reestructuració organitzativa de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona i així «es van crear vint-i-cinc departaments que es van agrupar en les set seccions existents aleshores» (García Larios, 2023, p. 254-255). Efectivament, per ordre de 28 de maig de 1966 (BOE, núm. 158, de 4 de juliol de 1966, p. 8423), a la secció de Pedagogia de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona es van constituir dos departaments: el de Ciències teòriques i històriques de l'educació, dirigit per Joan Tusquets, i el de Ciències experimentals i diferencials de l'educació, dirigit per José Fernández Huerta, que va conferir a la matèria una orientació tecnològica. A més, es va instituir el Departament de psicologia, dins de la secció de Filosofia, que dirigia el professor Miquel Siguán, catedràtic de la Universitat de Barcelona des de l'any 1962 (Ordre de 10 de gener, BOE núm. 17, 19 de gener de 1962), que havia substituït Pere Font i Puig, jubilat el 1958 i traspassat l'any següent (1959) que –com hem dit– va ser el promotor de la restauració del estudis de Pedagogia que després de diverses gestions es van formalitzar l'any 1954.

A la llarga, el professor Siguán va ocupar la direcció de l'Institut de Ciències de l'Educació, una instància creada pel decret 1678/1969 de 24 de juliol de 1969 (BOE, núm. 195, de 15 d'agost de 1969, p. 12979-12980), càrrec on va romandre fins a la seva jubilació l'any 1987. De fet, el seu nomenament va tenir lloc per ordre de 16 de gener de 1970 (BOE, núm. 20, 23 de gener de 1970, p. 1163), per disposició del rector Fabià Estapé, una decisió que no fou ben acceptada pels catedràtics de la secció de Pedagogia que van protestar enèrgicament, en copsar com la Psicologia era preferida per les autoritats acadèmiques que dirigien la Universitat, en detriment dels catedràtics de Pedagogia que devien ser vistos amb prevenció per llur posicionament ideològic.

Abans que esclatés aquest afer, el professor Fernández Huerta –que va ser un dels qui va queixar-se– havia obtingut la càtedra de Didàctica general i especial de la Universitat de Barcelona l'any 1962 (Ordre de 23 de juny de 1962, BOE, núm. 167, de 13 de juliol de 1962, p. 9748), on va romandre fins a finals de la dècada dels anys setanta quan va passar a la UNED (Madrid). Respecte a aquest professor, podem remarcar que Fernández Huerta –una figura controvertida sovint per la seva manera de fer, a voltes un xic provocadora– va donar compte i raó de la seva evolució personal en diversos treballs, dels quals extraïem el següent fragment que il·lustra la dimensió experimental i tecnològica de la disciplina:

Mi renacimiento didáctico-experimental lo inicié con la investigación que, en colaboración con Brieze, realicé durante mi estancia en la Universidad de los Andes de Mérida (Venezuela) (1960-61), y, que me sirvió como trabajo original de firma para la Cátedra de Didáctica de Barcelona: «El examen, fuente de hipertonía y taquicardia». Cabría clasificarlo como cuasi didáctico-experimental, dado que la muestra se ceñía sólo a todos los alumnos de Fisiología de la Universidad (Fernández Huerta, 1983, p. 24).

Es pot afegir que la nomenclatura dels Departaments va canviar en algunes ocasions, tot i que durant el curs 1970-71 es mantenia el Departament de ciències teòriques i històriques de l'Educació, que dirigia llavors el professor Emilio Redondo, que havia obtingut la càtedra d'Història de la Pedagogia i Història de les institucions Pedagògiques espanyoles el 1967 (Ordre de 14 de juny de 1967 i BOE, núm. 164, de 11 de juliol de 1967,

p. 9761). Entre els deixebles del professor Emilio Redondo, cal destacar el protagonisme del doctor Claudio Lozano Seijas que va contribuir a la recuperació de la memòria pedagògica de la Segona República i del franquisme, alhora que va dirigir la seva mirada a Llatinoamèrica, plantejaments que suposaven un trencament respecte l'etapa anterior i que, al seu torn, palesaven el tarannà liberal del seu mestre. De les innovacions que va aplicar el professor Redondo, el professor Delgado ressalta la seva vocació d'anar a les fonts dels textos fonamentals i la pràctica del comentari de text per a la història de la pedagogia. Per la seva banda, l'altre Departament de la Secció era el de Ciències experimentals i diferencials de l'educació que potenciava la dimensió didàctica i aplicada de la investigació pedagògica i que, com hem dit, adquiria gradualment una dimensió tecnològica.

Mentrestant, per decret 1974/1973 de 12 de juliol de 1973 (*BOE*, núm. 201 del 22 d'agost de 1973, p. 16950-16951), les Facultats de Filosofia i Lletres es van dividir en tres: la de Geografia i Història, la de Filologia, i la de Filosofia i Ciències de l'Educació. A més, en aquest últim decret s'establia l'organització dels Departaments universitaris, que pel que fa a l'àrea de ciències de l'educació, oferia la següent estructura: Pedagogia Sistemàtica; Educació Comparada i Història de l'Educació; Metodologia educativa i Pedagogia experimental i orientació. Ara bé, la Universitat de Barcelona va merèixer una disposició específica (Ordre de 30 de novembre de 1973, *BOE*, núm. 302, de 18 de desembre de 1973, p. 24509), segons la qual la nova Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació quedava integrada per les seccions de Filosofia, Psicologia i Ciències de l'Educació. Això establert, la secció de Pedagogia de l'antiga Facultat de Filosofia i Lletres s'integrava a la nova Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació, sota un nou nom: el de les Ciències de l'Educació.

Així les coses, en data 25 de març de 1974 –una vegada posada en marxa la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació per decret 1974/1973 de 12 de juliol de 1973– es va sol·licitar la divisió del Departament de Ciències teòriques i històriques de l'educació, atès que aquell decret (*BOE*, núm. 201, 22 d'agost de 1973), contenia la possibilitat de constituir els Departaments de Pedagogia Sistemàtica, i Educació Comparada i Història de l'Educació, aspecte que oficialment es va aconseguir el 1978, si bé aquest darrer funcionava autònomament des d'abans. Efectivament, per ordre de 20 d'abril de 1978 (*BOE*, núm. 147, de 21 de juny de 1978, p. 14755) es creaven a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, els departaments d'Educació Comparada i Història de l'Educació, i el Departament de Pedagogia Experimental i Orientació. Per tot plegat, el primitiu Departament de ciències teòriques i històriques de l'educació, es va dividir el 1978 en dos, el Departament de Pedagogia Sistemàtica i el Departament d'Educació Comparada i Història de l'Educació, que va liderar precisament el professor Delgado, fins que a finals de l'any 1986 es van fusionar per tal d'afaiçonar el Departament de Teoria i Història de l'Educació que, si més no, ha perdurat fins avui, quan escrivim aquestes notes.

És hora de posar fi a aquesta introducció al text del professor Buenaventura Delgado, que aixeca acta dels canvis que va experimentar la secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona en el trànsit dels anys seixanta als setanta i que, des d'un punt de vista intel·lectual, es troben marcats per aquests tres professors suares esmentats: Joan Tusquets (1901-1998), Alexandre Sanvisens (1918-1995) i Emilio Redondo (1928-2007). Els avatars de la història han fet que aquest text escrit pel professor Delgado durant les vacances de

Nadal de 1987 hagi vist la llum trenta-cinc anys després d'haver estat elaborat. Enllà d'aquesta anècdota, el cert és que el professor Delgado dona compte i raó –com a fedatari públic– del que va ser la secció de Pedagogia de la Universitat en un dels seus moments més interessants, des del punt de vista institucional i doctrinal, quan lluny de les aules universitàries sorgien amb un sentit alternatiu entitats com l'Associació de Mestres Rosa Sensat (1965), que va posar en marxa les Escoles d'Estiu amb gran èxit des de la primera edició (1966). Vist en conjunt, la pedagogia consolidava no només el seu reconeixement social sinó també la seva institucionalització com a disciplina científica i universitària, després de diferents vicissituds i vaivens històrics, tot i l'ambient de resclosit imperant a la universitat franquista. En fi, seria bo que les noves generacions universitàries tinguessin ben present aquest procés de refermança de la Pedagogia com a matèria científica per tal de defensar la seva presència universitària i viabilitat professional en el context del coneixement superior i que la pedagogia deixés de ser –com va assenyalar Joan Roura-Parella des de Berlín en la dècada dels anys trenta (Vilanou, 2005)– una ciència de segona classe, quelcom que autors com ara Borrell, Benedito i Millán (1980) també reclamaven en el context d'una universitat catalana, democràtica i científica.

La sección de Pedagogía de los años sesenta

Quienes procedíamos de Magisterio tan solo podíamos acceder a la Universidad para estudiar Pedagogía, tras un examen de ingreso que consistía en una triple prueba: traducción de un texto latino, de un texto en idioma moderno y no sé qué más.

Superada la prueba, era preciso hacer los dos cursos comunes y obligatorios para todos los alumnos de Filosofía y Letras. Estos comunes eran realmente duros y selectivos. Había que estudiar dos años de latín con el Dr. Bassols, decano de la Facultad, a quien llamábamos «Torre de Pisa», por su notable inclinación a un lado, o bien con Lisardo Rubio, catedrático también, a quien por primera vez oír hablar de estructuralismo⁴.

No era tarea sencilla aprobar el latín. Algún espabilado y necesitado profesor auxiliar de esta materia reunía en su casa durante el verano a numerosos alumnos, que acudían a él con la esperanza del aprobado en septiembre, a pesar de los elevados derechos que les exigía por comunicar su ciencia filológica. Tenía la desfachatez de suspenderlos de nuevo para asegurar la clientela al año siguiente.

Junto al latín se estudiaba también lengua y literatura griega, aunque se podía evitar refugiándose en el árabe, como hacíamos todos los maestros. En el segundo año tuvimos de profesor al sabio Joan Vernet, de prestigio internacional, de cuya ciencia apenas pudimos beneficiarnos, no por su falta de aptitudes pedagógicas, sino por nuestros limitadísimos conocimientos.

José María Valverde, joven catedrático, nos explicaba Historia de los sistemas filosóficos y Gomá disertaba elocuentemente sobre determinados temas de la misma materia. Algunas compañeras admiraban las largas manos de pianista de Valverde y el arte con que se las pasaba por la cara.

Con Carlos Seco empezamos a comprender la compleja Historia de España, que los libros de texto y profesores anteriores nos habían escamoteado sistemáticamente, unos por ignorancia y otros por mala fe⁵.

No conservo tan buen recuerdo del profesor de Historia del Arte y de la Cultura, que dedicaba la mayor parte del tiempo a pasar lista a los alumnos, reduciendo su explicación a quince o veinte minutos. Hacía dos exámenes con diapositivas, que había que adivinar sobre la marcha, indicando el monumento, el lugar, el estilo y la época, si se quería pasar el examen oral, en el que personalmente el catedrático hacía honor a sus apellidos de Guerrero y Lovillo. Marchó a la Universidad de Sevilla sin que nadie lamentara su pérdida⁶.

Fue un privilegio tener a dos profesores cuyas clases se abarrotaban con alumnos procedentes de todas las Facultades. Me refiero a los profesores Blecua y Palomeque. El

(4) Marià Bassols de Climent (1903-1973), catedrático de Latín deixeble de Joaquim Balcells i Pinto (1890-1936) que va morir a Suïssa, on s'havia exiliat poc després de l'esclat de la Guerra Civil.

(5) El programa d'Història d'Espanya moderna i contemporània de Carlos Seco Serrano contemplava el cicle de revolucions liberals (Alta Edat Contemporània) i el cicle de la Revolució socialista (Baixa Edat Contemporània), fins arribar a l'intent regeneracionista de signe republicà (1931-1936).

(6) José Guerrero Lovillo (1919-1996).

primero hacía paladear la poesía, recitando con extraordinaria emoción romances viejos y poemas de Quevedo, Góngora y Lope, de los que era consumado especialista. Todavía recuerdo aquel extraordinario soneto quevediano, cuyo tercero final decía:

su cuerpo dejará, no su cuidado;
serán ceniza, mas tendrá sentido;
polvo serán, mas polvo enamorado⁷

A Blecua no se le aplaudía al terminar las clases, no porque no hiciera méritos para ello, sino porque no era costumbre. Todos los aplausos contenidos durante tantos años de docencia le fueron tributados en el paraninfo de la Universidad el día en que se le entregó la medalla de la jubilación. A nadie he oído aplaudir con tanto cariño, con tanto agradecimiento y durante tanto tiempo.

Al profesor Palomeque acudían a oírle muchos curiosos por su modo peculiar de hablar y de explicar la Historia Universal, y la Geografía general. A veces los pupitres se destornillaban de risa más o menos contendida, cuando decía que determinadas nubes tenían color de panza de burra, o contaba anécdotas de carácter histórico extraídas del libro *Dioses, tumbas y sabios*, que todavía se sigue leyendo con deleite⁸.

El frecuente jolgorio de estas clases se convertía en una auténtica masacre al final de curso. Había quien tenía que examinarse de las cerca de dos millares de páginas de que constaban los dos volúmenes de su *Historia Universal*, curso tras curso, incluso habiendo terminado la carrera y sin poder tramitar, por tanto el título de licenciado⁹.

Sería injusto, no obstante, fijarse únicamente en estos aspectos, silenciando al mismo tiempo el hecho de que Palomeque fue un hombre bueno y laborioso¹⁰ que dedicó la mayor parte de su vida a investigar el pasado de la Facultad de Filosofía y Letras, a la que dedicó varias publicaciones, las únicas existentes hasta hoy¹¹. Fue cronista de la Facultad de Filosofía y Letras y de la de Geografía e Historia, desgajada de la anterior. Durante muchos años, de acuerdo con los bedeles de la central, fue recogiendo y archivando los carteles subversivos con que diariamente se tapizaban los muros y claustros de la central durante las décadas de los sesenta y parte de los setenta, conservados celosamente hasta el día de hoy para servir de materia prima a futuras investigaciones de esta agitada etapa universitaria.

(7) Aquests versos corresponen al sonet de Quevedo *Amor constante, más allá de la muerte*.

(8) Ceram, C. W., *Déus, tombes i savis*. Barcelona, Destino, 1986. L'original data de 1949 i hem de suposar que Palomeque utilitzava la versió en castellà de 1954. L'obra està constituïda per quatre llibres, de les estàtues, de les piràmides, de les torres i de les escales.

(9) Palomeque Torres, A., *Historia Universal (Cultural y política). Tomo I. De los orígenes a la plenitud gótica. Tomo II. Del gótico a nuestros días*. Barcelona, Bosch, 1954-1955.

(10) Amb tot, és sabut que el professor Palomeque va tenir molts problemes amb l'alumnat, disconforme amb la seva manera de fer i actuar, fins al punt que els estudiants van intentar fer-lo fora de la docència (García Larios, 2023, p. 285-286).

(11) Palomeque Torres, A., *Los estudios universitarios en Cataluña bajo la reacción absolutista y el trienio liberal hasta la reforma Pidal (1824-1845)*. Barcelona, Publicaciones de la Cátedra de Historia Universal de la Universidad de Barcelona, 1974; Palomeque Torre, A., *La Universidad de Barcelona desde el Plan Pidal de 1845 a la ley Moyano de 1857*. Barcelona, Ediciones de la Universidad de Barcelona, 1979.

Pasaron aquellos lejanos años de cursos comunes y se produjo la dispersión de las especialidades: Románicas, Filosofía, Historia, Filosofía y Pedagogía¹². Los estudios de Pedagogía se reorganizaron en Madrid, en 1944 –decreto de siete de julio– y diez años después en Barcelona –decreto de 16 junio de 1954 (B.O.E. 8-VII-1954)– durante el ministerio de Joaquín Ruiz Jiménez. Del profesorado de la etapa anterior sólo quedó, como excepción, Pablo Martínez Salinas, que pronto dejó la universidad por la Escuela de Magisterio de Barcelona, donde pude admirar su bondad, que descollaba muchos codos por encima de sus colegas¹³. Ramón Roquer se hizo cargo de la Filosofía de la Educación. Sus profundos conocimientos filosóficos le permitían hablar con precisión de Platón, Aristóteles, Santo Tomás, Sartre, Heidegger y Camus. Cansado, en ocasiones, de planear solitario como una poderosa águila por el reino de la metafísica, detenía bruscamente su discurso y apostrofaba a los escasos oyentes, incapaces de seguirle y de sacudirse las telarañas de las primeras horas matinales, diciéndoles: «Y ustedes qué piensan de lo que estoy diciendo?». Y al obtener como única respuesta un embarazoso silencio, añadía con acerada ironía: «No sean ustedes como los animales que, según el Apocalipsis, sólo dicen ante el cordero: Amén, amén».

El cuadro de profesores, respecto a la etapa anterior, varió substancialmente, pero el Plan de Estudios de 1954 sólo presentó dos novedades: la inclusión de una Historia de la Pedagogía y una Historia de la Educación Española en América¹⁴. Se volvió al viejo sistema de pocas asignaturas por año y a una plantilla fija de profesores, muy reducida, si se la compara con la de la etapa anterior. Las actividades académicas se redujeron exclusivamente a las clases; las duras condiciones económicas por las que atravesaba el país hicieron desaparecer los cursos monográficos y los profesores invitados de distintas universidades españolas y extranjeras.

Los profesores de la Sección de Pedagogía procedían de especialidades distintas. Filósofos fueron Font y Puig, J. Carreras Artau, Urmeneta, Siguán, Sanvisens, Tusquets y Pérez Ballestar; médicos fueron Ancochea, Moragas y Folch y Camarasa y pedagogos Fernández Huerta, Martínez Salinas, Concepción Sainz Amor, Usón Sesé, Teresa López del

-
- (12) La institucionalització dels estudis de Psicologia es va produir uns anys després. En aquesta direcció, el professor Miquel Siguán, catedràtic a la Universitat de Barcelona des de 1962, va inaugurar l'any 1966 l'Escola de Psicologia que impartia un diploma, per bé que el curs 1968-1969 va posar en marxa els estudis de Llicenciatura, de manera que la primera promoció de psicòlegs es va llicenciar el curs 1971-1972 (Gabucio, F., Malapeira, Joan M., Forns, M., Guàrdia, J. i Quevedo, M. J., «El desarrollo de la enseñanza (1969-1993), planes de estudio, profesorado y alumnado». *Anuario de Psicología*, núm. 63, 1994, p. 109-169).
 - (13) En efecte, tots els membres del claustre de la Secció de Pedagogia de l'etapa republicana van marxar a l'exili, llevat de Pablo Martínez de Salinas Molinero que es va reintegrar a la nova secció, restaurada el 1954. El professor Delgado devia ser alumne seu a l'Escola Normal de Barcelona, de la qual es va jubilar justament l'any 1962, quan el professor Delgado es va matricular a la Facultat de Filosofia i Lletres. Segons la resolució oficial, Martínez de Salinas va complir setanta anys el 7 de juliol de 1962 (*BOE*, núm. 171 de 18 de juliol de 1962, p. 10011-10012), de manera que la seva jubilació va coincidir amb l'arribada de José Fernández Huerta.
 - (14) Tot i que el professor Delgado va indicar que la Història de la Pedagogia constituïa una novetat en el pla d'estudis de l'any 1954 respecte el que es va establir durant la Segona República, el cert és que llavors ja s'impartia aquesta matèria, segons es pot comprovar a l'*Anuari* de la Universitat de Barcelona, corresponent al curs 1934-35. En concret, l'assignatura d'Història de la Pedagogia anava a càrrec de Joaquim Xirau, que comptava amb el suport de dos assistents, Jordi Maragall i Eduard Nicol. Segons l'*Anuari 1934-1935* de la Universitat Autònoma de Barcelona, nom oficial llavors de la nostra Universitat (Barcelona, Tipografia Occitània, 1934) les classes tenien lloc tres dies a la setmana (dimarts, dijous i dissabtes, de 18 a 19 hores), dues sessions dedicades al curs general i una tercera (dissabtes) als clàssics de la Pedagogia.

Castillo y Julio García Ortega, profesores de pedagogía en distintas etapas¹⁵. El número de clérigos fue también numeroso: Tusquets, José de Ercilla, Ramón Roquer, Bertrán Quera, Aragó y Urmeneta¹⁶.

El talante de este profesorado era plural y diverso. Algunos como Bassols y Palomeque manifestaban con frecuencia su espíritu anticlerical, ensañándose con el numeroso clero, que acudía uniformado a las aulas.

Había un tema tabú: la política. El profesorado que yo conocí de los años sesenta padecía una voluntaria amnesia colectiva respecto a todo lo acontecido en la España de los últimos cincuenta años. Mi generación no supo quién fue Giner de los Ríos y Ferrer Guardia, hasta que no se tradujo al castellano, en 1967, la obra de Yvonne Turin sobre la educación española del siglo XIX, y hasta que no se publicaron inmediatamente después las excelentes investigaciones de Cacho Viu y Gómez Molleda¹⁷.

De hecho, existía verdadera libertad de cátedra, pero hubo también, al parecer, un acuerdo tácito o explícito para no hablar de determinados temas. Nadie habló en las cátedras del arrollador movimiento pedagógico, que situó a España y principalmente a Cataluña a la altura de los países más avanzados de Europa. Era inevitable tropezarse en los libros, que consultábamos con los nombres de Decroly, de Montessori, de Freinet, de Ferrière, de Luzuriaga, pero no supimos hasta convertirnos en profesores lo que estos nombres significaron en la educación española.

En lo que mi memoria alcanza, aquellos estudios pedagógicos se apoyaban únicamente en el manual recomendado o en las explicaciones del profesor, es decir, en el *magister dixit*, en el único profesor por asignatura, en el único plan obligatorio para todos, y en el único grupo de alumnos, que seguía pasivamente las clases por la mañana y por la tarde se ganaba la vida dando clases en una academia o se iba al cine con la amiga de turno.

La excepción era el Dr. Sanvisens, encargado de la Historia de la Pedagogía, que durante la mayor parte del curso dejaba exponer a los alumnos los trabajos que cada uno voluntariamente había realizado, reduciendo su papel al de moderador¹⁸.

No aprendimos mucha pedagogía, pero aprendimos otras muchas cosas más valiosas quizás. Se aprendía en los pasillos tanto como en las aulas. La Universidad de los años sesenta era una olla presión, en la que se concentraban fuerzas importantes de oposición

-
- (15) Bona part del professorat de la Secció de Pedagogia, procedia del cos d'inspecció d'ensenyament que havien superat les oposicions corresponents per accedir al cos. En ocasions això conferia una dimensió oficialista a la seva docència, i com a exemple del que diem, podem anotar que l'examen final de l'assignatura Introducció a la Pedagogia, impartida el curs 1971-72 pel professor Eduardo Soler Fierrez, va obligar a deixar damunt de la taula el document nacional d'identitat de cada alumne per evitar suplantacions fraudulentes.
 - (16) Tot i que el professor Delgado atribueix la condició de clergue a Fermín de Urmeneta (1925-2005), ens fa l'efecte que no era ben bé així.
 - (17) Aquests autors eren ben presents en l'univers mental del professor Delgado, als quals es va referir en diverses ocasions a les seves classes de Pedagogia Contemporània durant el curs 1971-72. En concret, es tractava de les obres següents: Turin, Y., *La educación y la escuela en España de 1879 a 1902: liberalismo y tradición*. Madrid, Aguilar, 1967 [Original de 1959]; Cacho Viu, V., *La Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, Rialp, 1962; Gómez Molleda, M. D., *Los reformadores de la España contemporánea*. Madrid, CSIC, 1966.
 - (18) El doctor Alexandre Sanvisens va impartir la matèria d'Història de l'Educació, durant el període comprès entre 1964, quan el prof. Joaquim Carreras Artau es va jubilar, i 1967, quan el professor Emilio Redondo García va obtenir la càtedra de la disciplina.

al régimen. Era el único lugar en el que se podían celebrar impunemente asambleas, se podían organizar manifestaciones callejeras, pintar carteles subversivos o insultar a los «grises» –así llamados por el color de su uniforme– desde el portón lateral del edificio de la universidad central. En la Facultad de Filosofía y Letras se cocían la mayor parte de las algaradas estudiantiles del distrito universitario. En casos determinados irrumpía la policía como un torrente sembrando el pánico al paso. Un porrazo de aquellos «grises» tardaba tres meses en desaparecer.

No sé cuántos estudiantes pasaron por aquellas fechas por las distintas comisarías y por la cárcel modelo de Barcelona. Unos eran activistas; otros eran únicamente estudiantes, lo cual ya constituía un delito para un policía de entonces. Estudiar en la universidad era sinónimo de ser señorito, de pertenecer a una familia bien estante, lo cual no era cierto, pero era la herencia de una etapa anterior en la que era muy difícil estudiar el bachillerato y acceder a la universidad. En los años sesenta el tipo de estudiante de letras más numeroso era el perteneciente a las clases medias (comerciantes, funcionarios, profesiones liberales), pero también abundaban estudiantes de familias muy humildes, que se ganaban la vida para costearse sus estudios.

La inmensa mayoría de los estudiantes de entonces, prescindiendo de las clases sociales a las que pertenecían, lucharon codo a codo, en la medida de sus fuerzas por una universidad y por una sociedad más abierta, más libre, más democrática. No recuerdo que hubiese enfrentamientos entre grupos estudiantiles por motivos ideológicos. Los afanes y los anhelos diarios unían a todos en una admirable camaradería, dejando de lado las diferencias. Nadie puede decir que la universidad de aquella década se cruzó de brazos esperando que otros realizaran la imprescindible metamorfosis, que el país necesitaba.

Acabamos nuestro aprendizaje universitario en 1967 y muchos seguimos aprendiendo como profesores improvisados; antes o después muchos de los pertenecientes a aquella promoción se quedaron como profesores. Unos en pedagogía: Benedito, Petrus y el que redacta estas líneas; otros en psicología: Arnau, Boada y Freixas. Claramunt siguió enseñando historia, Brocá filosofía, Bonastre historia de la música, Hermosilla árabe, etc. Otro marchó a Suecia, en cuya Biblioteca Nacional lleva más de veinte años y la gran mayoría son profesores de institutos, escuelas, colegios.

El Plan Maluquer de 1969 acabó con la antigua Facultad de Filosofía y Letras. Gracias a la explosión demográfica y a la favorable coyuntura económica, fue posible cambiar el plan de estudios y contratar a un profesorado joven, que inmediatamente se dedicó a abrir puertas y ventanas, haciendo desaparecer de las aulas el húmedo olor a cerrado.

A estos profesores indicados se agregaron otros como José Luís García Garrido, Jaume Sarramona, María Jesús Cebrián, Eduardo Soler Fiérrez, Gonzalo Gómez Dacal, Miguel Meler, María Pla, Adalberto Ferrández, Núria Borrell, María Luisa Rodríguez, Ernest

Mascort, Teresa Vázquez-Prada, al lado de los maestros veteranos Juan Tusquets, Alejandro Sanvisens, Fernández Huerta, Emilio Redondo y Nicanor Ancochea¹⁹. De una veintena de asignaturas para los tres años de especialidad se pasó a cuarenta y dos con el Plan Maluquer²⁰.

Desaparecieron los cursos comunes, perdiendo con ello una sólida base cultural (filosófica, histórica, filológica y artística) a cambio de una gama más rica de estudios propiamente pedagógicos. Fernández Huerta, Sanvisens y Redondo se esforzaron con ilusión en convertir la Sección de Pedagogía en una sección más tecnológica, más investigadora y más abierta, sin renunciar por ello a su poso humanístico. Tusquets no quiso participar en la nueva etapa que iniciaba su andadura en la Escuela de Altos Estudios Mercantiles de Pedralbes²¹. Las frecuentes algaradas estudiantiles le hicieron renunciar a su cátedra, refugiándose en el C.S.I.C., donde prosiguió sus trabajos e investigaciones²².

El Dr. Sanvisens, que había vivido a caballo entre la Filosofía y la Pedagogía, ocupó de lleno el puesto vacante de Tusquets, asentándose definitivamente en los estudios pedagógicos, a los que supo imprimir nuevos derroteros aceptados por la mayoría de las universidades españolas, como se ha señalado repetidamente en los actos organizados con motivo de su jubilación²³.

Emilio Redondo, en su paso fugaz por Barcelona, aportó un nuevo estilo, una manera distinta de enseñar y de investigar en la Historia²⁴. Introdujo la técnica del comentario de texto, desconocida en los estudios pedagógicos, practicó el humanista *l'ite ad fontes* y demostró siempre un escrupuloso respeto por las opiniones e intereses de sus discípulos y colaboradores. Al marchar a la Universidad de Navarra, en 1975, la Sección de Pedagogía quedó dividida en dos partes claramente diferenciadas. Una experimental dirigida por F.

-
- (19) Nicanor Ancochea Hombrevella, nascut el 1908, va ser un metge-psiquiatra que va dirigir el Sanatori de Santa Coloma de Gramanet. L'editor d'aquest text va cursar amb el professor Ancochea l'assignatura de Fonaments biològics de l'educació, en un grup nocturn, durant el curs 1972-73. En acabar el curs lectiu, a finals del mes de maig de 1973, el professor Ancochea que havia dedicat tot l'any a l'estudi crític de l'obra de Freud va anunciar que aquella havia estat la seva darrera classe atès que es jubilava. De manera espontània, l'alumnat es va posar dempeus i va dedicar una forta ovació al professor Ancochea, en mostra d'estima i reconeixement.
- (20) Tal com hem indicat anteriorment, l'optativitat ja s'havia contemplat en l'efímer pla d'estudis de 1968, que es va aprovar per a les Universitat de Madrid i Barcelona, segons ordre de 12 d'agost de 1968 (BOE, núm. 206, de 27 d'agost de 1968), amb quinze assignatures opcionals més totes les obligatòries per la resta d'especialitats que eren quatre: Pedagogia sistemàtica, Organització i administració pedagògica, Orientació escolar i professional i Educació especial.
- (21) Tot i això, el professor Tusquets es va encarregar durant uns cursos, després de la seva jubilació, d'impartir l'ensenyament de la Història de la Pedagogia Catalana, una assignatura optativa segons el Pla Maluquer (assignatura de tipus C). Durant el curs 1974-1975 el professor Tusquets encara es va fer càrrec d'aquesta matèria, per bé que oficialment constava una professora. Hem de suposar que el professor Tusquets, que començava el curs amb Sant Pacià, volia controlar ideològicament el contingut de la matèria, tot i que permetia els alumnes realitzar treballs de temes contemporanis.
- (22) Els esdeveniments del mes de gener de 1969, quan a l'edifici històric els estudiants van llançar un bust de Franco després d'assaltar el despatx del rector de la Universitat, devien fer pensar al professor Tusquets, persona addicta al règim, que el més prudent era jubilar-se aquell mateix any.
- (23) El professor Buenaventura Delgado, conjuntament amb la professora María Luisa Rodríguez Moreno, van ser els promotors del llibre *Homenaje al profesor Alexandre Sanvisens*. Barcelona, Departament de Teoria i Història de l'Educació. Facultat de Pedagogia. Divisió de Ciències de l'Educació, 1989.
- (24) El professor Emilio Redondo va romandre a Barcelona entre els anys 1967 i 1975, és a dir, des de que va guanyar la càtedra d'Història de l'Educació, a la que també va oposar sense èxit el professor Sanvisens, fins que es va incorporar a la Universitat de Navarra.

Huerta y otra historicopedagógica dirigida por el Dr. Sanvisens. Eran los dos únicos cate-
dráticos de Pedagogía y todavía era muy importante la cátedra como unidad de base en
la organización universitaria. En ese mismo año 1975 se produjeron notables cambios.
Nos trasladamos al nuevo edificio actual y se reorganizó la sección en cuatro departa-
mentos distintos²⁵. A partir de entonces el departamento sustituyó a la cátedra como
pieza fundamental del organigrama, iniciando otro capítulo de esta pequeña historia.

San Daniel. Enero de 1988

Referències

- Borrell Felip N.; Benedito Antolí, V. i Millán Guasch, M. D. (1980) *La Secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona*. Barcelona, Publicacions de l'Institut de Ciències de l'Educació [Col·lecció informes núm. 20, novembre de 1979].
- Bosch i Gimpera, P. (1971). *La Universitat a Catalunya*. Barcelona, Edicions 62.
- Cacho Viu, V. (1962) *La Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, Rialp.
- Carreras Artau, J. (1970) Contestació al discurs de Joan Tusquets Tarrats, *Ramon Llull, com a pedagog comparativista cristià*. Discurs llegit el dia 8 de març de 1970 en la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, en la solemne recepció del Dr. Joan Tusquets Tarrats, prevere, i contestació de l'acadèmic numerari Joaquim Carreras i Artau. Barcelona.
- Ceram, C. W. (1986) *Déus, tumbas y savis: la novel·la de l'arqueologia*. Barcelona, Destino.
- Delgado, B. (1973) *Unamuno, educador*. Madrid, Magisterio Español.
- Delgado, B. (1982a) *La Escuela Moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona, Ceac.
- Delgado, B. (1982b) «La "Revista de Psicología i Pedagogia" de Barcelona (1933-1937)». *Perspectivas Pedagógicas*, núm. 49, p. 47-70.
- Delgado, B. (1990) *La Institución Libre de Enseñanza en Cataluña*. Barcelona, Ariel.
- Delgado, B. i Rodríguez Moreno, M. L. (1989) *Homenaje al profesor Alexandre Sanvisens*. Barcelona, Departament de Teoria i Història de l'Educació. Facultat de Pedagogia. Divisió de Ciències de l'Educació.
- Doctor Alexandre Sanvisens Marfull. Pedagog i pensador* (2005) Barcelona, Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona [Col·lecció Homenatges, 25].
- Doctor Buenaventura Delgado Criado. Pedagogo e historiador* (2008) Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona [Col·lecció Homenatges, 30].
- Fernández Huerta, J. (1983) «Tres decenios de innovación didáctico-experimental (1943-1973)». *Enseñanza & Teaching, Revista interuniversitaria de didáctica*, núm. 1, 1983, p. 11-30.
- Ferrière, A. (2008) «La psicologia de l'adolescència. L'adolescència i l'escola activa». *Temps d'Educació*, núm. 35, p. 251-264.

(25) El professor Delgado es refereix a l'edifici de les Cúpules (Pedralbes) on la Secció de Pedagogia es va hostatjar des de l'estiu de l'any 1976, moment del trasllat des de l'Escola d'Estudis Mercantils, fins a l'any 1996, quan es va establir al Campus Mundet de la Universitat de Barcelona. Tot i que el professor Delgado, anota l'any 1975 com el trasllat de l'Escola d'Alts Estudis Mercantils a l'edifici de les Cúpules, som de l'opinió que es va produir a l'estiu de 1976, en finalitzar el curs 1975-76.

- Forment, E. (1999) «Victor García Hoz (1911-1998)», *Revista Española de Pedagogía*, núm. 212, p. 55-58.
- García Larios, A. (2023) *La Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona (1902-1973)*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Gabucio, F., Malapeira, Joan M., Forns, M., Guàrdia, J. i Quevedo, M. J. (1994) «El desarrollo de la enseñanza (1969-1993), planes de estudio, profesorado y alumnado». *Anuario de Psicología*, núm. 63, p. 109-169.
- Galino Carrillo, M. Á. (1952) «Un aspecto de la pedagogía como "ciencia del espíritu"». *Revista Española de Pedagogía*, núm. 37, p. 113-125.
- García Farrero, J., Valls Montserrat, R. i Vilanou Torrano, C. (2018) «La Pedagogía Sistemática en la Universidad de Barcelona. Entre el plan Maluquer (1969) y el Plan Suárez (1973)», a *La historia de la educación entre Europa y América. Estudios en honor del profesor Claudio Lozano Seijas*. Madrid, Dykinson, p. 345-368.
- García Hoz, V. (1942) *Pedagogía de la lucha ascética*. Madrid, CSIC-Instituto "San José de Calasanz".
- Giner de los Ríos, H. (1979) *Preceptos pedagógicos: para el profesorado de las escuelas libres, neutrales o laicas de niños y niñas*. Barcelona, Olañeta.
- Giner de los Ríos, F. (2005) *Pedagogia universitària i altres escrits*. Vic, Eumo.
- Gómez Molleda, M. D. (1966) *Los reformadores de la España contemporánea*. Madrid, CSIC.
- Gracia Alonso, F. (2013) «Joan Maluquer de Motes, gestor universitari. El Plan Maluquer y la renovación de los estudios de Filosofía y Letras en la Universidad de Barcelona». *Revista d'Arqueologia de Ponent*, núm. 23, p. 323-341.
- Guia didàctica per a l'investigador de la historia de la Pedagogia Catalana* (1978) Barcelona, Departament de Pedagogia Comparada i Història de l'Educació.
- Jover Olmeda, G.; Laudo Castillo, X. i Vilanou Torrano, C. (2014) «Juan Zaragüeta y los orígenes de la Filosofía de la Educación en España: un pedagogo entre dos mundos». *Revista Española de Pedagogía*, núm. 358, p. 327-344.
- Llopart, P. (2002-2003) «De Joaquim Xirau a M. B. Cossío: dotze cartes i una targeta de visita». *Temps d'Educació*, núm. 27, p. 419-439.
- Lluís i Font, P. (2000) *Joaquim Carreras i Artau, semblança biogràfica* Conferència pronunciada davant el Ple el dia 3 de març de 2000. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- Maldonado, T. (1977) «Educación y filosofía de la educación», a *Vanguardia y racionalidad. Artículos, ensayos y otros escritos: 1946-1974*. Barcelona, Editorial Gustavo Gili, p. 89-104.
- Mantovani, J. (1972) *Educación y plenitud humana*. Buenos Aires, El Ateneo.
- Maragall, J. (1969) *Balanç de la Universitat Autònoma*. Barcelona, Nova Terra, p.28.
- Moreu Calvo, A. C. i Vilanou, C. (2011) «La Historia de la Pedagogía en la Universidad de Barcelona: programa de la asignatura, correspondiente al curso 1958-59, que impartía Joaquín Carreras». *Historia de la Educación*, núm. 30, p. 287-306.
- Palomeque Torres, A. (1954-1955) *Historia Universal (Cultural y política). Tomo I. De los orígenes a la plenitud gótica. Tomo II. Del gótico a nuestros días*. Barcelona, Bosch.

- Palomeque Torres, A. (1974) *Los estudios universitarios en Cataluña bajo la reacción absolutista y el trienio liberal hasta la reforma Pidal (1824-1845)*. Barcelona, Publicaciones de la Cátedra de Historia Universal de la Universidad de Barcelona.
- Palomeque Torre, A. (1979) *La Universidad de Barcelona desde el Plan Pidal de 1845 a la ley Moyano de 1857*. Barcelona, Ediciones de la Universidad de Barcelona.
- Pomés Vives, J. (2021) «La Universitat de la "concordia" (1928-1936). Joaquim Xirrau, el seu club de deixebles i la Federació Universitària Escolar (FUE) catalana». *Temps d'Educació*, núm. 60, p. 193-228.
- Preston, P. (2021) *Arquitectes del terror. Franco i els artífexs de l'odi*. Barcelona, Debate.
- Quintana Cabanas, J. M. (2013) *Pensamiento pedagógico en el idealismo alemán y en Schleiermacher*. Madrid, BAC (Biblioteca de Autores Cristianos)-UNED.
- Ribas i Massana, A. (1976) *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*. Barcelona, Edicions 62.
- Roura-Parella, J. (1940) *Educación y ciencia*. México, La Casa de España en México.
- Roura-Parella, J. (2018) *Educación y ciencia, y otras páginas complementarias*. Compilació i estudi d'Alberto Enríquez Pere. México, El Colegio de México.
- Roura-Parella, J. (2020) *Textos fundamentales en el exilio. Pedagogía culturalista y educación*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Sánchez Margalef, F. i Vilanou Torrano, C. (2023) «Guerra fría, carrera espacial y educación comparada. A propósito de George Zygmunt F. Bereday (1920-1983) y Juan Tusquets (1901-1998)». *Revista d'Humanitats*, núm. 7, p. 124-157.
- Soler i Mata, J. (2008) «Entre Europa i Amèrica Llatina. Adolphe Ferrière i l'Escola Nova a Barcelona». *Temps d'Educació*, núm. 35, p. 229-250.
- Soler Mata, J. (2018) «Juan Tusquets ante la vocación educativa del movimiento teosófico en Cataluña durante el primer tercio del siglo XX», a *La historia de la educación entre Europa y América. Estudios en honor del profesor Claudio Lozano Seijas*. Madrid, Dykinson, p. 281-296.
- Turin, Y. (1967) *La educación y la escuela en España de 1879 a 1902: liberalismo y tradición*. Madrid, Aguilar.
- Tusquets, E. (2007) *Habíamos ganado la guerra*. Barcelona, Bruguera.
- Tusquets, J. (1979) «La aportación española al comparativismo pedagógico». *Revista de Educación*, núm. 260, p. 115-131.
- Universitat de Barcelona (1934) *Anuari 1934-1935*. Barcelona, Tipografia Occitània.
- Valls, R. i C. Vilanou (2002) «Joan Tusquets (1901-1998). Intel·lectual i pensador comparatista». *Revista Catalana de Teologia*, Vol. 27, núm. 1, p. 107-122.
- Vilafranca, I. i Vilanou, C. (Eds.) (2018) *Giner i la Institución Libre de Enseñanza. Cent anys després de la mort de Francisco Giner de los Ríos (1839-1915)*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Vilanou, C. (2000) «La pedagogia al deixant del segle XX». *Temps d'Educació*, 2000, Núm. 24, p. 13-60.
- Vilanou, C. (2001) «La pedagogia culturalista de Juan Tusquets». *Revista Española de Pedagogía*, núm. 220, p. 421-438.
- Vilanou, C. (2005a) «Juan Roura-Parella (1897-1983) y los orígenes de la Pedagogía universitaria en Cataluña» a Ruiz Berrio, J. (Ed.), *Pedagogía y educación ante el siglo XXI*.

Madrid, Universidad Complutense-Departamento de Teoría e Historia de la Educación, p. 171-201.

Vilanou, C. (2005b) «La Pedagogía, ciencia de segunda clase (En torno a un informe remitido por Juan Roura-Parella desde Berlín en febrero de 1932)». *Historia de la Educación*, núm. 24, p. 463-484.

Vilanou, C., Prats, E. i Vilafranca, I. (2017) «Las revistas pedagógicas de la Universidad de Barcelona. *Revista de Psicología i Pedagogia* (1933-1937) y *Perspectivas Pedagógicas* (1958-1984)». *Edetania*, núm. 50 supl., febrer, p. 73-92.

La Sección de Pedagogía en los años sesenta, según el profesor Buenaventura Delgado Criado

Resumen: En este artículo se reproduce un escrito que el profesor Buenaventura Delgado Criado (1935-2007) redactó durante las vacaciones de Navidad a finales de 1987 y que cerró en enero de 1988. En él repasa sus años de estudiante en la Sección de Pedagogía de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona, entre 1962 y 1967. Así describe al profesorado y lo que representó el magisterio de maestros como los profesores Joan Tusquets, Alexandre Sanvisens y Emilio Redondo. Este escrito que rememora una etapa lejana de la enseñanza de la Pedagogía en plena época franquista, antes de la aplicación del plan Maluquer (1969), sirve al editor para dar cuenta y razón del proceso de la institucionalización universitaria de la disciplina que, en el caso de la Universidad de Barcelona, tuvo dos momentos primordiales: la creación del Seminario de Pedagogía en 1930 por Joaquim Xirau que se incorporó a la Facultad de Filosofía y Letras y Pedagogía durante la etapa republicana (1931-1939) y la restauración de la Pedagogía a partir de 1954 en el marco de la antigua Facultad de Filosofía y Letras, hasta que en 1973 pasó a formar parte de la Facultad de Filosofía y Ciencias de la Educación, donde permaneció hasta 1987 cuando la Facultad de Pedagogía alcanzó su autonomía antes de integrarse en 2014 a la actual Facultad de Educación.

Palabras clave: Pedagogía, Enseñanza universitaria, Universidad de Barcelona, Plan Maluquer, Juan Tusquets, Alexandre Sanvisens

La Section Pédagogie dans les années 1960, selon le professeur Buenaventura Delgado Criado

Résumé : Cet article reproduit un écrit que le professeur Buenaventura Delgado Criado (1935-2007) a rédigé pendant les vacances de Noël à la fin de 1987 et qu'il a terminé en janvier 1988. Il y passe en revue ses années comme étudiant à la Section de Pédagogie de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Barcelone, entre 1962 et 1967, où il décrit le personnel enseignant et ce que représentait l'enseignement de professeurs tels que les professeurs Joan Tusquets, Alexandre Sanvisens et Emilio Redondo. Cet écrit qui rappelle une étape lointaine de l'enseignement de la Pédagogie au milieu de l'ère franquiste, avant la mise en œuvre du plan Maluquer (1969), sert à l'éditeur à rendre compte et raison du processus d'institutionnalisation universitaire de la discipline qui, dans le cas de l'Université de Barcelone, a connu deux moments charnières : la création du Séminaire de Pédagogie en 1930 par Joaquim Xirau, qui a rejoint la Faculté de Philosophie et Lettres et de Pédagogie pendant la période républicaine (1931-1939), et la restauration de la Pédagogie à partir de 1954 dans le cadre de l'ancienne Faculté de Philosophie et Lettres, jusqu'à ce qu'en 1973, elle fasse partie de la Faculté de Philosophie et des Sciences de l'Éducation, où elle est restée jusqu'en 1987, lorsque la Faculté de Pédagogie a obtenu son autonomie avant d'être intégrée en 2014 dans l'actuelle Faculté d'Éducation.

Mots-clés : Pédagogie, Enseignement universitaire, Université de Barcelone, Plan Maluquer, Juan Tusquets, Alexandre Sanvisens

The Pedagogy Section in the sixties, according to the professor Buenaventura Delgado Criado

Abstract: This article reproduces a text that professor Buenaventura Delgado Criado (1935–2007) wrote during the Christmas holidays at the end of 1987 and completed in January 1988. In it, he reviews his years as a student of the Section of Pedagogy of the University of Barcelona's Faculty of Philosophy and Letters, between 1962 and 1967. He describes the teaching staff and what was represented by the teaching of professors such as Joan Tusquets, Alexandre Sanvisens and Emilio Redondo. This text, which recalls a distant stage in the teaching of pedagogy in the middle of the Franco era, before the implementation of the Maluquer Plan (1969), gives an account and reason for the process of university institutionalisation of the discipline. In the University of Barcelona, this process had two pivotal moments: the creation of the Pedagogy Seminar in 1930 by Joaquim Xirau who joined the Faculty of Philosophy and Letters and Pedagogy during the Republican period (1931–1939), and the restoration of Pedagogy from 1954 within the framework of the old Faculty of Philosophy and Letters, until in 1973 it became part of the Faculty of Philosophy and Educational Sciences, where it remained until 1987, when the Faculty of Pedagogy achieved autonomy before being integrated in 2014 into the current Faculty of Education.

Keywords: Pedagogy, University teaching, University of Barcelona, Maluquer Plan, Juan Tusquets, Alexandre Sanvisens